

## Wstęp

Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk obchodziła w 2023 roku 60-lecie działania. Utworzona w 1963 roku, do 1975 roku pracowała w formule Rady Towarzystw Naukowych i Upowszechniania Nauki. Długotrwałe funkcjonowanie Rady, w ujęciu historycznym można interpretować jako dowód postaw obywatelskich założycieli i działaczy towarzystw oraz przydatności społecznej, kulturowej i naukowej, niezależnie od kierunków polityki naukowej państwa. Piękne i szlachetne tradycje towarzystw naukowych wielokrotnie prezentowali prof. dr hab. inż. Andrzej Grzywacz i mgr inż. Tadeusz Majsterkiewicz – sekretarz Rady od prawie 30 lat, znawca i pasjonat społecznego ruchu naukowego.

W roku jubileuszowym Rada zorganizowała m.in. dwie konferencje poświęcone projektowanym działaniom zmierzającym do ustabilizowania sytuacji towarzystw. 14 czerwca 2023 roku odbyła się konferencja *Status i funkcjonowanie towarzystw naukowych w Polsce*, której współorganizatorem był prof. dr hab. n. med. Tomasz Grodzki, marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, zaś 15 listopada, Rada obradowała na sesji zatytułowanej *60-lecie Rady Towarzystw Naukowych i rola Polskiej Akademii Nauk w rozwoju społecznego ruchu naukowego*, połączonej z uroczystym zebraniem plenarnym. Konferencje miały zdecydowanie roboczy charakter, tj. w obliczu zapowiadanych zmian aktów prawnych regulujących szkolnictwo wyższe w Polsce, podjęto kolejną próbę wykazania konieczności aktualizacji ustawy o stowarzyszeniach (obowiązującej od 1989 roku) oraz nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce (obowiązującej od 2018 roku) w aspekcie uznania towarzystw naukowych za podmioty szkolnictwa wyższego. Ta fundamentalna zmiana, z pozoru rewolucyjna, w istocie sankcjonuje dotychczasowe formy działalności towarzystw jako spełniające kryteria naukowości; te zaś są elementami misji towarzystw, definiovanych m.in. w statutach. Warto przypomnieć, że ustawowo kryteria naukowości opisane są jako prowadzenie w sposób samodzielny i ciągły działalności polegającej na publikowaniu czasopism, prowadzeniu wydawnictw i bibliotek, upowszechnianiu wiedzy, realizowaniu prac i badań naukowych, wdrażaniu osiągnięć naukowych, współpracy naukowej i z podmiotami gospodarczymi, aktywizacji życia naukowego, opracowywaniu ekspertyz, itd.

Obie konferencje zaszczylicili swoją obecnością: wiceprezesi PAN prof. dr hab. Aleksander Welfe i dr hab. Mirosława Ostrowska oraz liczni goście, m.in. prof. dr hab. Marek Krawczyk, dziekan Wydziału V PAN – Nauk Medycznych, prof. dr hab. Romuald Zabielski, wiceprezes PAN w kadencji 2019–2022, prof. dr hab. n. med. Tomasz

Grodzicki, prorektor ds. Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, prof. dr hab. Zygmunt Lalak, prorektor ds. Badań Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. n. med. Piotr Pruszczyk, prorektor ds. Nauki i Transferu Technologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, ks. dr hab. Sławomir Soczyński, dziekan Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, prof. dr hab. Piotr Głowacki, przewodniczący Komitetu Badań Polarnych PAN, prof. dr hab. Dorota Chwieduk, członkini Prezydium Komitetu Problemów Energetyki PAN, dr hab. prof. AMP Andrzej Kansy, prorektor ds. studenckich i dydaktyki Akademii Mazowieckiej w Płocku, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego, prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak, członkini Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, prof. dr hab. Dagmara Mirowska-Guzel, członkini Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego, prof. dr hab. Leszek Sirko, członek Polskiego Towarzystwa Fizycznego, Mieczysław Grabianowski, dyrektor Gabinetu Prezesa PAN. Listy gratulacyjne nadesłali m.in. prof. dr hab. Radosław Dobrowolski, rektor UMCS, prof. dr hab. Jerzy Przyborowski, rektor UWM, prof. dr hab. Tomasz Komornicki, przewodniczący Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN. Organizatorzy konferencji z satysfakcją przyjęli obecność tak licznej i znaczącej grupy gości i sympatyków społecznego ruchu naukowego.

Podczas uroczystego posiedzenia plenarnego prof. A. Welfe przekazał okolicznościowe listy gratulacyjne członkom Rady, zasiadającym w niej od kilku kadencji i szczególnie zaangażowanym w rozwój społecznego ruchu naukowego. Otrzymali je: dr hab. prof. WSEZ Ewa Górską, członkini Rady w kadencjach 2011–2014, 2015–2018, 2019–2022 i w bieżącej kadencji 2023–2026, jako przedstawicielka PT Ergonomicznego, prof. dr hab. Anna Gronowska-Senger, członkini Rady nieprzerwanie przez pięć kadencji od 2007 roku, wiceprzewodnicząca Rady w kadencjach 2011–2014 i 2015–2018, jako przedstawicielka PT Nauk Żywnościowych, prof. dr hab. czł. rzecz. PAN Andrzej Grzywacz, członek Rady przez siedem kadencji od 1996 roku, jako przedstawiciel PT Leśnego i Wydziału V PAN – Nauk Rolniczych i Leśnych, wiceprzewodniczący Rady w kadencjach 2003–2006 i 2007–2010, prof. dr hab. n. med. Marek Kowalczyk, członek Rady w latach 2007–2019, wiceprzewodniczący Rady w kadencji 2011–2014, jako przedstawiciel PT Farmakologicznego, wiceprzewodniczący Rady w kadencji 2015–2018, jako przedstawiciel Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, dr hab. inż. prof. SW im. Pawła Włodkowica w Płocku Zbigniew Kruszewski, członek Rady od 2003 roku, jako przedstawiciel Towarzystwa Naukowego Płockiego, przez trzy kadencje w latach 2007–2010, 2011–2014 i 2015–2018 przewodniczący Rady, dr hab. prof. KSW Stanisław Kunikowski członek Rady przez pięć kadencji od 2007 roku jako przedstawiciel Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, mgr inż. Tadeusz Majsterkiewicz, sekretarz Rady w ośmiu kadencjach, nieprzerwanie od 1996 roku do chwili obecnej, były naczelnik w Biurze Prezydialnym i Gabinie Prezesa PAN, prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska, członkini Rady przez sześć kadencji od 2003 roku, jako przedstawicielka PT Ekonomicznego, pełniąca funkcję

Prezesa PTE, obecnie Honorowego Prezesa PTE, dr hab. prof. UJ Diana Pietruch-Reizes, członkini Rady przez pięć kadencji od 2007 roku, jako przedstawicielka Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

Pokłosiem tych konferencji jest wspólna publikacja będąca syntetyczną prezentacją problemów towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowo-technicznych wynikających z braku regulacji prawnych uwzględniających przemiany systemowe nauki w Polsce. Na tle historii Rady, prof. dr hab. Iwona Hofman przedstawiła analizę obowiązujących aktów prawnych, w tym ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce, w odniesieniu do podmiotowości towarzystw, zadań i celów adekwatnych do kryteriów naukowości, potencjału współpracy międzynarodowej i partnerstwa z uniwersytetami oraz instytucjami badawczymi. Prof. Zbigniew Kruszewski omówił projekt ustawy o stowarzyszeniach wypracowany jako *consensus* pomiędzy uczestnikami społecznego ruchu naukowego.

W publikacji znajdują się wybrane głosy i stanowiska porządkujące w kilku wymiarach zróżnicowany społeczny ruch naukowy, poczynając od działalności Rady w okresie 70-lecia PAN (artykuł autorstwa prof. I. Hofman i mgr. inż. T. Majsterkiewicza), historii i wkładu RTN w rozwój społecznego ruchu naukowego (artykuł prof. A. Grzywacza i mgr. inż. T. Majsterkiewicza) przez problemy funkcjonowania towarzystw naukowych (prof. I. Hofman) do projektu ustawy (prof. Z. Kruszewski) i szczegółowej analizy działalności RTN w ciągu 60-lecia (mgr inż. T. Majsterkiewicz). Publikacje wzbogacają uchwały podjęte przez Radę Towarzystw Naukowych w 2013, 2018 i 2022 roku podczas kongresów środowiskowych. Należy podkreślić, że autorzy artykułów, wykorzystując m.in. bogate materiały źródłowe w postaci dokumentów wewnętrznych Rady (np. sprawozdania, zapisy dyskusji, memoriały, itd.) stworzyli wiarygodną charakterystykę problemów towarzystw naukowych. Historia Rady, wsparta genezą społecznego ruchu naukowego, sięgającą czasów rozbiorowych, ewolucja zadań tego ruchu, zależna od przemian politycznych i społecznych, olbrzymia rola w upowszechnianiu nauki i animacji życia społeczno-kulturalnego na poziomie regionalnym, trudności w utrzymywaniu zasobów materialnych (w tym: cennych rękopisów, map, obrazów, historycznych siedzib towarzystw, itd.), zaangażowanie młodzieży w działalność towarzystw, stanowiły dominujące wątki wystąpień i dyskusji jubileuszowych. Znajdują one odzwierciedlenie w publikacji, której znaczenie polega, zdaniem Recenzentów, na uwydatnieniu potencjału towarzystw jako forum współpracy pomiędzy bardzo zróżnicowanymi podmiotami naukowymi i z otoczenia społeczno-gospodarczego. Wkład towarzystw w rozwój nauki w Polsce jest wymierny i potwierdzony m.in. danymi statystycznymi, cytowanymi w książce. Wyraźnie sformułowane postulaty naprawcze obecnej sytuacji towarzystw powinny wreszcie zostać przyjęte ze zrozumieniem przez decydentów i kreatorów polityki naukowej państwa.

*Prof. dr hab. Iwona Hofman*